

A magyar kiejtés fejlesztése MID tanórai keretek között

Dr. Baumann Tímea

A kiejtés fejlesztéséről általában

- egy komplex kompetenciafejlesztés
- hosszú és következetes fejlesztési és tanulási folyamat
- A MID oktatásában is méltatlanul háttérbe szorul a más kompetenciafejlesztésekhez képest
 - Kevesebb idő jut rá a tanórákon
 - Kevesebb tudományos módszertani kutatás
 - Kevesebb módszertani felkészítés a MID-tanárok számára
 - Kevesebb tananyagban jelenik meg átfogó kiejtésfejlesztő modul

Az érthető kiejtés fontossága

- ✓ A jó kiejtés segít a sikeres kommunikációban.
- ✓ Befolyásolja a nyelvi kompetencia megítélését
- ✓ A nyelvtanuló nagyobb eséllyel tud magyar nyelvű beszélgetést kezdeményezni és fenntartani, vagyis a magyar nyelvű beszéd gyakorlásához nélkülözhetetlen készség.
- ✓ A jó kiejtés hozzásegít a megfelelő megértéshez, valamint a helyesíráshoz is.
- ✓ A grammatikai információk kommunikálásához is szükséges a megfelelő kiejtés.

Tudományos, módszertani háttér

- Bárdos Jenő – a működőképes kiejtés fogalma és kritériumai
- Gyöngyösi Livia – Kampó Ildikó – M. Pintér Tibor: A magyar kiejtés tanításának elmélete és gyakorlata
- ELTE Fonetika Tanszékéhez kapcsolódó magyar mint idegen nyelv tanítást érintő elméleti kutatások
- Élőbeszéd korpuszok
 - Magyar anyanyelvű beszélőktől (BEA)
 - Nyelvtanulóktól (KorSzak Tanulói Korpusz Beszélt Nyelvi Tanulói Alkorpusza)

Tananyagok

- Ház Attila – Makra Hajnalka - Szende Virág (szerk.): Hangoskönyv. 2000
- Hungarolingua, Fonetikai Füzetek
- Baumann Tímea: Hangrend. Fonetikai munkafüzet. 2018

+ Komplex nyelvkönyvek kiejtést tanító egységei

Szita Szilvia – Pelcz Katalin: MagyarOK nyelvkönyvcsalád

Tudatos kiejtésfejlesztő modul minden fejezet végén A1szinttől B2 szintig

Jól értelek! Kiejtésfejlesztő videótanfolyam

Alapelvek

- ✓ A cél a megfelelően érthető kiejtés elérése.
- ✓ Nem az anyanyelvre utaló akcentus megszüntetése a cél.

„Ön nem magyar, ugye?”

Alapelvek

✓ A kiejtésfejlesztés is a természetes nyelvhasználatból indul ki.

Angolul jól **beszélek**.

Egy kicsit **beszélek** spanyolul is.

Jól **beszélek** angolul.

Németül nem **beszélek** olyan jól.

A feleségem egy kicsit **beszél** olaszul.

Az anyukám csak magyarul **beszél**.

Beszélek németül és angolul.

Beszélek még németül és oroszul.

A férjem **beszél** még horvátul.

A kollégáimmal angolul **beszélek**.

A lányom magyarul és németül **beszél**.

Otthon franciául és magyarul **beszélünk**.

Otthon csak magyarul **beszélünk**.

Minden nap **beszélünk** Skype-on.

Gyakran **beszélünk** angolul.

Alapelvek

- ✓ Modellalapú a fejlesztés.
- ✓ Modellvariációk – többféle hang megismerése

Bemutatkozás: nemzetiség
Introduction: the nationality

Horvátországból jövök, de **magyar** vagyok.

Görögországból jövök, de a családom szerb.

Németországban élek, de a családom török.

Két nemzetiségű vagyok: svéd és finn.

Alapelvek

✓ Minden órán helye van a kiejtésfejlesztésnek.

1. mikor – indul? / 10 órákor indul

a) te: Mikor indultál? Ön: Mikor indult? – (én) 10 órákor indultam.

b) ti: Mikor indultatok? – (mi) 10 órákor indultunk.

2. repül? / igen – repül

a)

b)

3. bérel – autót? / igen – bérel – egyet

a)

b)

4. ismer – Bécs-et? / még nem – ismer – a várost

a)

b)

5. hány napot – marad – ott? / csak két napot – marad

a)

b)

Alapelvek

- ✓ A kiejtést mindig javítjuk.
- ✓ Fontos a visszajelzés.

„Tetszik, hogy jól lehet érteni, amit olvasol.”

A diákok megfigyelése

- Ismeretek a nyelvtanuló anyanyelvről
- Nem megfelelően ejtett beszédhangok azonosítása
- Szuprasegmentális elemek megfigyelése
 - A beszéd sebessége
 - Szünettartás
 - Szóhangsúlyok
 - Mondathangsúlyok
 - Intonáció

Példa: Jordán, arab anyanyelvű diák

- Ismeretek a nyelvtanuló anyanyelvéről:
 - *Modern standard arab*
 - *kollokvialis arab – levantei arab*
 - Mássalhangzó írás, jobbról balra írás
- Nem megfelelően ejtett beszédhangok azonosítása
 - ly
 - s és sz tévesztése
 - gy
- Szuprasegmentális elemek megfigyelése
 - A beszéd sebessége: megfelelő
 - Szünettartás: gyakoriak a szerkezeten belüli szünetek és a bizonytalansági megakadások és önkorrekciós folyamatokat kísérő szünetek
 - Szóhangsúlyok és mondathangsúlyok rendben vannak, ugyanakkor a rosszul tartott szünetek a mondathangsúlyt befolyásolják
 - Intonáció: a kiegészítendő kérdés intonációja nem megfelelő

Beszélgetés

Milyen kiejtési nehézségekkel találkozottatok tanítás során?

Anyanyelvi háttértől függően mi jelentett kihívást a nyelvtanulóknak a kiejtés terén?

Tanárként számodra mi volt az eddigi legnagyobb kihívás a kiejtés tanításában?

Kiejtési feladatok

A MID óra különböző fázisaiban

Kiejtésfejlesztés a nyelvóra elején

Célok:

- ✓ A hangképző szervek bemelegítése
- ✓ Ráhangolódás az óra témájára
- ✓ Az előző óra tananyagának gyakorlása kiejtési szempontból
- ✓ Ráhangolódás egy kiválasztott hangzó vagy a kiejtés más részterületének fejlesztésére

A légzéstechnika tanításának fontossága és módszerei

- Célja, hogy

- a tanuló ráhangolódjon a tudatos artikulációra,
- a tanuló ráhangolódjon a tudatos légzésre,
- edzi az artikulációs szerveket

- Előnyei:

- a tanuló képes lesz hosszabb szócsoporthoz egy levegővel történő kimondására
- fejleszthetjük vele a diákok légzéstechnikáját

- Ajánlott szakirodalom: Wacha Imre: A tiszta beszéd I. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2015, p. 11-44.

A hangképző szervek bemelegítése: Légzőgyakorlatok

A jobb kezedet a mellkasodra helyezed.

A bal kezedet a hasfaladra helyezed.

Vegyél egy mély levegőt!

Lélegezz ki, és közben mondd:

- SS
- ZSZ
- SSZ
- ZZ

hozd az örömet, hozd a bút, hozd az örömet, hozd a bút, huss! huss!

A hangképző szervek bemelegítése: Légzőgyakorlatok

A jobb kezedet a mellkasodra helyezed.

A bal kezedet a hasfaladra helyezed.

Vegyél egy mély levegőt!

Lélegezz ki, és közben mondd egy kilégzés közben:

*„hozd az örömet, hozd a bút,
hozd az örömet, hozd a bút,
huss! huss!”*

(Weöres Sándor: Az éjszaka csodái)

Ajak- és nyelvtorna

Mondd egymás után!

sa – sá – so – se

sze – sző – szí – szű

zú – zó – za

zse – zse – zsí

Bővített szerkezetek

Mondd egymás után!

Semmit nem mond.

Soha **sem**mit nem mond.

Soha senki **sem**mit nem mond.

Soha **sen**ki nem mond semmit.

Soha nem mond senki semmit.

Ráhangelődés szépirodalommal

Karikázd be a szövegben az s hangot kékkel, az sz hangot pirossal!

József Attila: Tiszta szívvel

Nincsen apám, se anyám,
se istenem, se hazám,
se bölcsőm, se szemfedőm,
se csókom, se szeretőm.

Harmadnapja nem eszek,
se sokat, se keveset.
Húsz esztendőm hatalom,
húsz esztendőm eladom.

Quimby: Sehol se talállak

voltam New Yorkban
reptéren Londonban
Berlinben lassú volt a fény
imbolygott Amszterdam
és hess jött Marakesh
Párizsból sms
szikrázott Velence
mint Varsóban a fűszeres...

Ráhangelődés az óra témájára

MagyarOK A1, 6. fejezet – Város és falu (p. 74.)

- ✓ k (és vele párban a g) hang gyakorlása
- ✓ Van/vannak és nincs/nincsenek gyakorlása

Van vaj.

Van hús.

Van sonka.

Nincs tej.

Nincs bors.

Nincs szalonna.

Vannak erdők.

Vannak nagy erdők.

Vannak múzeumok.

Vannak híres múzeumok.

Nincsenek hegyek.

Nincsenek magas hegyek.

Az előző óra tananyagának gyakorlása kiejtési szempontból

MagyarOK A1, 6. fejezet – Közlekedés (p. 74.)

- ✓ Szókapcsolatok felolvasása
72/4 vagy új szókapcsolatokat készítünk

Biciklivel jár

Metróval megy

Vonattal utazik

Az előző óra tananyagának gyakorlása kiejtési szempontból

MagyarOK A1, 6. fejezet – Közlekedés (p. 74.)

✓ Nyelvtani ismételtes és kiejtés:

1 – villamos: **egyes** villamos

2 – metró: **kettes** metró

115 – terem: **száztizenötös** terem

Ráhangelődés egy kiválasztott hangzó vagy a kiejtés más részterületének fejlesztésére

- ✓ cs hang ejtésének gyakorlása óra közben (nincs/nincsenek)
- ✓ A kiejtés tudatosítása
- ✓ Néhány szóban és szókapcsolatban gyakoroljuk óra elején

Nincs kocsmá.

Nincsenek kocsmák.

Megyeren **nincsenek** kocsmák.

Az óra közben...

- ✓ ... mindig van lehetőség kiejtést gyakorolni. ☺

Kiejtésfejlesztés a lexikaépítésben

✓ Új szavak felolvasása

4. fejezet

7. lecke: Helyek a városban (Orte in der Stadt)

 Szita Szilvia – Pelcz Katalin: MagyarOK, 1. kötet, PTE-ÁOK, 2013, 3. fejezet, 61-62. oldal

színház

szín-ház

mozi

mo-zi

áruház

á-ru-ház

Kiejtésfejlesztés a lexikaépítésben

✓ Új szavak kontextusban

Gyógyfürdő

Gyógyfürdők

Híres gyógyfürdők

Vannak híres gyógyfürdők

Magyarországon **vannak** híres gyógyfürdők.

Kiejtésfejlesztés a lexikaépítésben

✓ Diktálás

- ✓ Anyanyelvi beszélő diktál (tanár vagy hanganyag)
- ✓ Másik diák diktál
- ✓ Hangfelvételt készít magáról, majd ez alapján írja le a szavakat, kifejezéseket

Kiejtésfejlesztés a lexikaépítésben

- ✓ Modellmondatok
 - ✓ Kommunikációs gyakorlat és intonációs gyakorlat

Vannak Magyarországon nagy folyók?

☺ **Igen,** **vannak.**

☹ **Nem,** **nincsenek.**

A nyelvtan gyakorlása közben

- ✓ A megoldások hangos felolvasása. Ügyeljünk a végzések érthető kiejtésére!
- ✓ Hívjuk fel a figyelmet a kiejtési nehézségekre egyes nyelvtanoknál!
 - ✓ Például: múlt idő - -t és -ott/-ett/-ött; dt kapcsolatok
(Megkap^{ta} az új telefont. Egy új telefont kapo^{tt}. Az apukája a^{dta} neki.)
 - ✓ Például: a felszólító módú igék között a nehezebben kiejthető alakok (Lazí^{ts}unk! Tar^{ts}unk szünetet! E^{dd} meg a zöldséget is!)

A nyelvtan gyakorlása közben

✓ A nyelvtan gyakoroltatása szóban – ez egyben kiejtésgyakorlat is.
Például: Rendszerező nyelvtan, 2. kötet, 69. oldal:

8. Kérdőív az étkezési szokásokról. Egészítse ki a szavakat a tárgyraggal! Survey on eating habits.

Complete the words with the ending of the direct object.

6. téma

1. Mit reggelizik általában? a) joghurt..... b) müzli..... c) rántott..... d) vajás kenyér..... e) sajt.....
2. Mit iszik reggel? a) kávé..... b) zöld tea..... c) gyógytea..... d) tej..... e) narancslé..... f) víz.....
3. Milyen gyümölcsöt eszik gyakran? a) alma..... b) narancs..... c) szilva..... d) banán.....
4. Mit vacsorázik? a) saláta..... b) Minden este főzök valami..... c) Este már nem eszem semmi.....
5. Tud főzni? a) Igen, sok recept..... ismerek. b) Igen, de csak néhány (dolog) c) Rántotta..... és bolognai spagetti..... tudok csinálni. d) Semmi..... nem tudok főzni.
6. Olvas recepteket? a) Igen, néhány gasztroblog..... olvasok. b) Néha veszek egy receptűjság..... vagy szakácskönyv.....
7. Amikor moziban vagy otthon filmet néz, mit eszik közben? a) semmi..... b) csipsz..... c) zöldség..... d) gyümölcs..... e) pattogatott kukorica..... f) keksz.....
8. Mit tesz a teába? a) semmi..... b) (cukor) c) tej..... d) méz..... e) citrom.....
9. Mit nem eszik? a) hús..... b) hal..... c) tojás..... d) liszt.....

Mit reggelizik általában?

A szövegértés közben

- ✓ A szöveg meghallgatása (modell)
- ✓ Egy hangzó megfigyelése a szövegben.
- ✓ Szövegelemzés:
 - ✓ Hol tart szünetet?
 - ✓ Mely szavakat olvassa együtt?
 - ✓ Melyik szó hangsúlyos?
 - ✓ Milyen a mondatok intonációja?

A szövegértés közben

✓ Hangos olvasás

- ✓ Párban gyakorlás – egymás segítségének gyakorlása
- ✓ Egy-egy diák hangos olvastatása – egyéni értékelés
- ✓ Az olvasásnak lehet tétje is:
 - A megoldást olvassa fel egy diák a többiek számára.
 - Az ő hangos olvasása alapján kell a többi diáknak a feladatot elvégeznie.

A szövegértés közben

- ✓ Hangos olvasás funkciója a MID-oktatásban
 - ✓ a magyar beszédhangok és betűmegfeleléseik tudatosítása, gyakorlása
 - ✓ a magyar nyelvű fonéमतudatosság kialakítása
 - ✓ a szupraszegmentális funkciók gyakoroltatása
 - ✓ a kifejező és értő hangos olvasás kialakítása
 - ✓ a szövegértő néma olvasás

A szövegértés közben

- ✓ Hangos olvasás módszertana a MID-oktatásban
 - ✓ a kiejtéstanítás módszertanának a része
 - ✓ egy meglévő olvasási kompetenciára épít (L1 nyelven vagy akár további nyelveken)
 - ✓ többnyire (de nem kizárólag) felnőttkorban
 - ✓ a szövegértő néma olvasás, a szöveg feldolgozása megelőzi a hangos olvasási (kiejtési) gyakorlatot

A szövegértés közben

- ✓ A hangos olvasás motivációi
 - ✓ Konferenciaelőadás
 - ✓ Prezentációtartás
 - ✓ Újságcikk vagy mese felolvasása

A szövegértés közben

- ✓ Egy-egy nehezebb mondat kiemelése a szövegből

Spanyolul tanulok, a nyelvóra szerda este **hét**től **kilenc**ig tart.

A visszajelzés

- ✓ Folyamatos javítás a kezdetektől
- ✓ Pozitív megerősítés jelentősége
- ✓ Mérési megoldások:
 - ✓ Videófelvétel készítése és elemzése
 - ✓ Ismert szöveg hangos olvastatása és ennek elemzése
 - ✓ Diktálás
- ✓ A tanuló értékelése terjedjen ki a kiejtés részletes elemzésére is

A visszajelzés

✓Visszajelzés a nyelvtanulók között

▪Értékelőlap¶

1-2-3-4-5·(1=a·legrosszabb·és·5=a·legjobb)¶

+kommentár·(bármilyen·nyelven)¶

+	Név¶	Hangok·kiejtése¶	Intonáció¶	szünetek¶	beszédtempó¶	¶
	¶	¶	¶	¶	¶	¶

A visszajelzés

✓ Visszajelzés a nyelvtanulók között

Értékelő mondatok

Pozitív kritika

- Tetszik, hogy jól lehet érteni, amit olvasol.
- Tetszik, hogy lassan olvasol.
- Tetszik, hogy jól ejted a ... hangot.
- Nagyon jó, hogy nálad különböző a ... és a ... hang. Jól lehet érteni.
- Jó helyen vannak a szünetek.
- Szép az intonációd a kérdésnél.
- Együtt olvasod az összetartozó szavakat.

A visszajelzés

✓Visszajelzés a nyelvtanulók között

Értékelő mondatok

Építő kritika

- Az a baj, hogy túl lassan olvasol.
- Az a baj, hogy túl gyorsan olvasol.
- Szerintem nem jól ejted a ... hangot.
- Az a baj, hogy nálad nem különböző a ... és a ... hang. Így nem lehet érteni.
- Szerintem nem jó helyen vannak a szünetek.
- Túl sok a szünet.
- Nem olvasod együtt az összetartozó szavakat.
- Sajnos nem jó az intonációd.

A Jól értelek! kiejtésfejlesztő videótanfolyam

© Szita-Pelcz

A MODELLALAPÚ
NYELVOKTATÁS
INTÉZETE

Innovációk a kiejtés tanításában

- ✓ Videó alapú tanfolyam, amely az önálló tanulást támogatja
- ✓ Átfogó kiejtésfejlesztés
- ✓ Folyamatos aktív (és hangos) gyakorlást ösztönző feladatok
- ✓ A megértést is szem előtt tartja (pl. közvetítőnyelv használata)

Innovációk a kiejtés tanításában

- ✓ Modellalapú szemlélet beépítése a kiejtésfejlesztésbe:
 - ✓ modellek a jól érthető magyar kiejtéshez
 - ✓ több magyar anyanyelvű beszélő hallható
 - ✓ modellmondatok, többféle nyelvi variációban és ismétlődéssel

Modellalapú innovációk a kiejtés tanításában

- ✓ Témából indul ki
- ✓ Természetes nyelvhasználat
 - ✓ mindennapi beszédtemák köré épülő kiejtésfejlesztés
 - ✓ természetes párbeszéd

Modellalapú innovációk a kiejtés tanításában

- ✓ A kiejtésfejlesztés a nyelvtanulás szerves része – a kompetenciafejlesztések nem választhatók le egymásról
 - ✓ Szókincsfejlesztés
 - ✓ Hallás utáni értés
 - ✓ Szövegértés
 - ✓ Íráskészség fejlesztése

A videókon alapuló kiejtésfejlesztésről

A videókurzus az önálló nyelvtanulók igényeit szolgálja ki.

Lehetséges modellt ad a nyelvtanárnak a kiejtés szisztematikus fejlesztésére.

- ✓ Beépül az önálló nyelvtanuló és nyelvtanára által összeválogatott nyelvfejlesztő eszközök tárházába.
- ✓ Lehetővé teszi az önálló haladási ütemet.
- ✓ A nyelvtanuló kiemelheti a személyes céljait és fejlődési igényét leginkább szolgáló részeket, és ezekkel dolgozhat hosszabban, visszatérően.
- ✓ A nyelvtanuló összpontosíthat a saját fejlődésére, nem szükséges „tekintettel lennie” más nyelvtanulókra a csoportban.